

Titel: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K24

Citation: "Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K24", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K24*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2007 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-nb22-txr-root.pdf> (tilgået 15. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K24

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

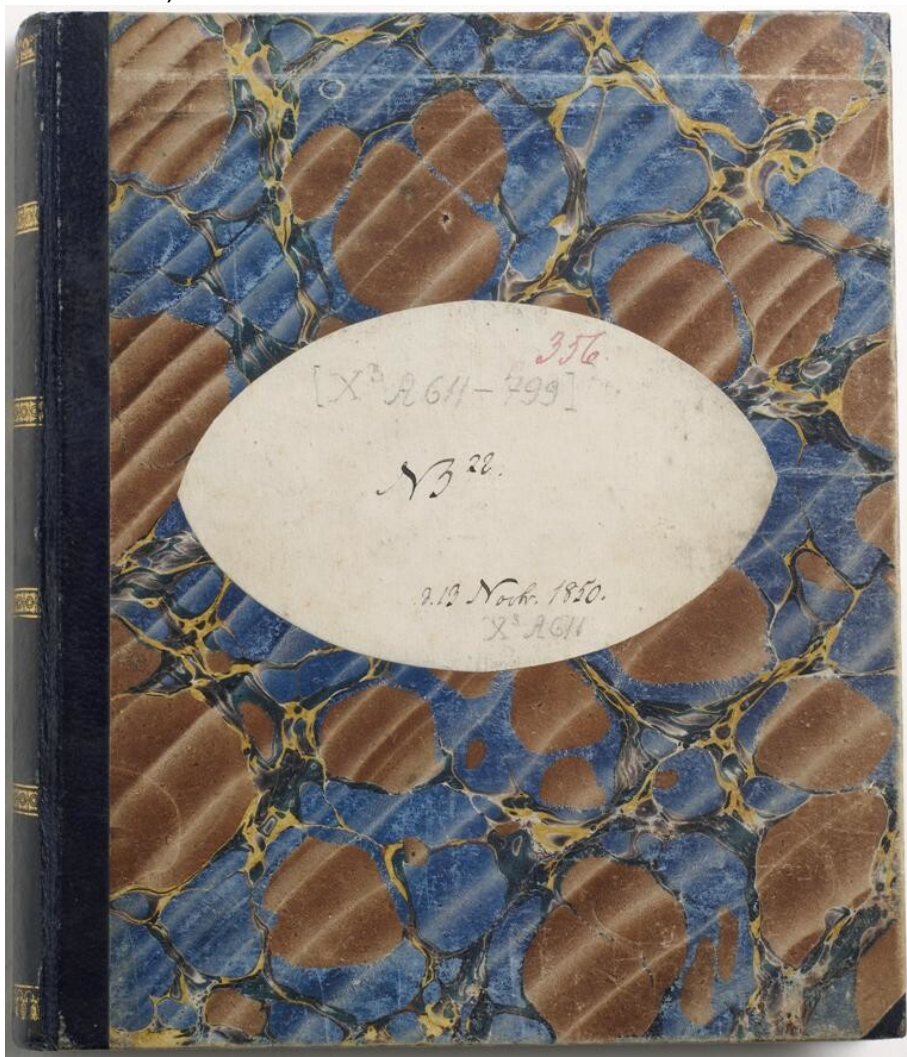
Tekstredøgørelse

1. Manuskriptbeskrivelse
2. Datering og kronologi 126
3. Indhold 127

1. Manuskriptbeskrivelse

Journalen NB22 er en indbundet protokol i kvartformat, af SK mærket »NB²²«. Den befinder sig i Kierkegaard Arkivet (KA) på Det Kongelige Bibliotek.

- NB22 1 Halvbind med ryg og hjørner af mørkeblåt skind og med blankt, lyseblåt marmoreret overtrækspapir. Tresidet marmoreret snit. Ryggen er dekoreret med seks forgyldte bånd. Hæftet med tråd af naturfarvet hørgarn på snore af sejlgarn. Bindets mål er 175 × 212 × 22 mm.* Midt på forpermen er klæbet en oval etiket med påskriften »NB²²« og datoen »d. 13 Novbr. 1850.« (se illustration 2).

2. Journalen NB22, etiket på bindets forside
Øverst til højre på etiketten har Henrik Lund med rødt blæk skrevet nummeret »356.«, journalens nummer i *L-fort.* Forneden har udgiverne af *Pap.* med blyant tilføjet optegnelsesnummeret »X³ A 611«. På forpermens inderside er i

øverste venstre hjørne indklæbet en trykt etiket, hvis motiv er en bog med påskriften: »L. C. MÖLLER | Bogbinder & Papirhandler | Graabrödretorv N° 97.« Til højre herfor er med blyant anført protokollens omfang »1½ Bog« og dens pris »5M 12B«. *

Bogblokken består af 140 blade i 4° fordelt på 9 læg (okterner).^{*} Journalen er fra bl. 5 med blyant pagineret 1-272 på rectosiderne; bl. 140 også på versosiden (s. 272).

Lægfordeling: læg I: 14 blade (okterne, hvor de to første blade er fastklæbet til forpermen; pagineret 1-[20]), læg II-VIII: 16 blade (okterner; pagineret 21-[246]), læg IX: 14 blade (okterne, hvor de to sidste blade er fastklæbet til bagpermen; pagineret 247-272).

Papir: glat skrivepapir. Mål: 170 × 206 mm.*

Bladene er foldet på langs, således at yderspalten udgør ca. ⅓ af siden. Inderspalten rummer hovedteksten, yderspalten marginaltekst. Denne omfatter dels tilføjelser og anmærkninger til hovedspaltens tekst, dels indledende stikord med overskriftkarakter, hvis formål har været at lette orienteringen i journalen.* Bl. 1-4 er ikke foldet.

Bl. [1v]-[4v] er ubeskrevet.

Skriften er nygotisk med latinske indslag. Etikettens tekst er skrevet med latinsk hånd. Optegnelsen NB22:122 er indført med distinkt latinsk hånd. I enkelte optegnelser består hovedparten af teksten af latinske citater i latinsk skrift (NB22:9, 95 og 126). Desuden benyttes latinsk hånd ved latinske og franske ordformer samt undertiden som skønskrift i forbindelse med overskrifter og navnestof.

Forpermens inderside er beskrevet med en indholdsfortegnelse i næsten hele sidens bredde. To overskrifter fortsætter ud i marginalspalten (NB22:33 »*Et Enten - eller i Forhold til et Bestaaende.*« og NB22:56 »*Den officiele Christendoms-Forkyndelse.*«); det samme gælder for de fremmedsprogede citater i NB22:9, 68 og 134 samt en tilføjelse i NB22:98 og en overskrift i NB22:90. Også på s. 9 og 19 fortsætter sidste linje af hovedspaltens tekst ud i marginalspalten.

På s. [98]-99 løber den længere marginaltilføjelse NB22:63.a over to sider. Marginaltilføjelsen NB22:91.a er skrevet delvis oven over hovedspalten (se illustration 4 i SKS 24, 155). NB22:138.a pås. 211 afsluttes med to linjer delvis under hovedspalten. Tilføjelsen NB22:146.b afsluttes i hele sidens bredde under hovedspalten (se illustration 6 i SKS 24, 182). NB22:146.c er påbegyndt i hovedspalten (se illustration 6 i SKS 24, 183). På s. [226] fortsættes marginaloptegnelsen NB22:146.d med en tilføjelse oven over denne (se illustration 7 i SKS 24, 184). Tilsvarende har marginaltilføjelsen NB22:169.a på s. 263 tilføjelsen NB22:169.a.a.

Hovedparten af journalens overskrifter er helt eller delvis understreget. I overskriften til NB22:7 er udtrykket »**det Frivillige**« dobbelt understreget og i NB22:115 en forekomst af ordet »**skal**«.

Optegnelserne i journalen adskilles indbyrdes af dobbeltkors. Hvor en optegnelse indledes på en ny side, sættes der oftest et ekstra dobbeltkors øverst på siden foran optegnelsen. I NB22:8 er til intern opdeling anvendt to asterisker, hvor der først var skrevet et dobbeltkors (s. 17). I NB22:63 er der tre steder brugt skillestreger til intern opdeling.

Der er i hele journalen en del mindre korrektioner i form af overskrivninger, sletninger og tilføjelser. Undertiden indvises mindre tilføjelser mellem linjerne med kiler eller krøllede parenteser ned i hovedteksten. De største sletninger findes på s. [98] (8 ord) og s. [102] (4 ord). Slettede dobbeltkors, hvor en først afsluttet optegnelse videreføres, forekommer i NB22:8 (to steder), 22, 30, 63 (3 steder), 80, 85 (2 steder), 122, 129 og 134. I NB22:98 er overskriften »*Quid pro quo. eller Marens Hemmeligheder.*« omgivet af blyantparenteser. En længere passage er indstreget med blyant i marginen på s. 103-105 i NB22:63.

Ud for slutningen af hver optegnelse har *Pap.*-udgiverne med blyant noteret optegnelsens nummer i *Pap.* På bl. [1r] i øverste højre hjørne har Henrik Lund med rødt blæk skrevet nummeret »356.«

(L-fort. + B-fort. 356; KA, A pk. 26; *Pap.* X 3 A 611-800)

2. Datering og kronologi

Journalen NB22 er ifølge etiketten på bindets forside taget i brug den 13. nov. 1850. Den er afsluttet senest den 22. jan. 1851, hvor journalen NB23 påbegyndes.

Af journalens 173 optegnelser rummer ud over etiketten kun tre optegnelser datoangivelser. NB22:79 er dateret »Idag (anden Juledag)«. I NB22:83 udkaster SK et motiv til en prædiken: »Pludselig en Søndag lade som var det idag Nytaarsdag, hvad jo ogsaa i en vis Forstand er Sandhed, for ret at faae Indtrykket af Tidens Forsvinden.« Optegnelsen er antagelig fra årsskiftet 1850-51. I NB22:157 noterer SK: »Idag prædikede Mynster: om det christelige Livs Skjønhed – og meget skjønt.« Den pågældende prædiken blev holdt 2. søndag efter helligtrekonger, der i 1851 var den 19. januar.*

Nogle optegnelser i journalen indeholder referencer, som gør en omtrentlig kronologisk bestemmelse mulig. Optegnelsen NB22:63 rummer SKs fyldige anmeldelse af Mathilde Fibigers brevroman *Clara Raphael. Tolv Breve* (ktl. 1531). Bogen blev annonceret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 297, den 18. dec. 1850, men SK havde købt et eksemplar hos Reitzel allerede den 15. december.* I optegnelsen NB22:64 hedder det indledningsvis: »Guizot siger: den eneste Politik for Staten er: Ligegyldighed mod al Religion.« Der menes den franske historiker og politiker François Guizot (1787-1874), hvis markante udtalelse er refereret i *Berlingske Tidende*, nr. 294, den 16. dec. 1850. NB22:85 rummer SKs kritiske bemærkninger til Rasmus Nielsens netop udgivne bog *Dr. Martensens dogmatiske Oplysninger belyste* (ktl. 703), der blev annonceret som udkommet i *Adresseavisen*, nr. 305, den 28. dec. 1850. SK købte bogen hos Reitzel den 25. december, men modtog senere et dedikationseksemplar fra forfatteren.* NB22:145 bærer overskriften »En kirkelig Theater-Kritik i Berlingske Tidende d. 17 Januar 1851.« og indeholder SKs formentlig omgående reaktion på den pågældende avisartikel.*

3. Indhold

Et ofte tilbagevendende tema i journalen NB22 er den veltalenhed, hvormed præsten ikke alene imponerer sin menighed, men også distancerer sig fra de eksistentielle fordringer, der er givet med kristendommen. Under overskriften »Phantasie-Mediet – Virkelighed« illustrerer SK sit anliggende ved at henvise til et velkendt optisk bedrag:

Tag en Stok; Du holder den i Din Haand den er lige; kast den i Vandet, og den viser sig brudt. Saa kan Du tage den op igjen, og sige: »ja, men Herre Gud den er jo dog lige« – ja, men behag at kaste den ud i Vandet igjen, saa viser den sig brudt.

Saaledes naar Rhetorer og Slige fremstille det Christelige. De tage det ud af Virkelighedens Medium (existentielt udtrykke de det ikke) og derfor viser det Christelige sig ganske anderledes end det i Sandhed [er] – thi behag at sætte det eksistentielt ind i Virkeligheden, skal Du see, at det viser sig ganske anderledes, at Ophøietheden bliver Fornedrelse o: s: v: (NB22:6).

SK giver flere eksempler på et sådant »Tale-Sviig«, der blandt andet udmærker sig ved at henrive den talende, så han glemmer at indbefatte sig selv i sin forkyndelse og derved kan foregøgle tilhørerne, »at den Troende finder en Glæde i at lide Foragt, en Lyst i Armod o: D:« (NB22:62). SK krydsklipper behændigt mellem tilstandene i urkristendommen og den moderne epoke, »Christenheden«, for at vise, hvordan ægte patos og radikal eksistensen er blevet afløst af et borgerligt og behagesygt hykleri: »Loven i den oprindelige Xstd var: Dit Liv skal afgive Garantien for hvad Du siger. Det Moderne er: Dit Liv skal, ved at udtrykke lige det Modsatte af Det Du deiligt afskildrer og henrivende udmaler, afgive Garantien for, at det Hele er Commerce, theatralisk Nydelse – saa siger Menigheden: det var ved Gud en deilig Prædiken.« (NB22:98; jf. NB22:169).

Til nutidens prædikanter, modernitetens sande sofister, knytter SK den psykologiske bemærkning, at når de foretrækker en »propfuld« kirke, er det, fordi de »i et tomt Rum« ville kunne fornemme, at deres forkyndelse også havde personlig adresse, hvilket ville gøre dem »angest og bange for sig selv« (NB22:76). En tilsvarende frygtagtighed ligger ifølge SK bag afskaffelsen af skriftemålet, der forsvandt ud af det religiøse liv som følge af en konspiration mellem menighed og præst:

Menigheden blev bange for at gaae til Skrifte; Skriftestolen bragte En Sagen altfor nær. Præsterne bleve bange for at høre Skrifte; Sagen bliver altfor alvorlig.

Og hele Xstdommens Forkyndelse blev Talekunst, Veltalenhed, der ganske rigtigt udelod det afgjørende Christelige: Applicationen, den Enkelte.« (NB22:81).

SK inddrager sig selv i spændingen mellem den blot digteriske gengivelse af virkeligheden og den eksistentielle virkeliggørelse af de kristelige fordringer. Han vedgår, at også han er digter, at også han, om nogen, mestrer den religiøse retorik, men han er en digter af en særlig art: »Jeg er en Digter. Men jeg var længst lagt an til en religiøs Individualitet, længe før jeg blev Digter. Og det Faktum, hvorved jeg blev Digter, det var dog et ethisk Brud eller en teleologisk Suspension af det Ethiske.« (NB22:164). En tilsvarende suspension nødsages SK til at iværksætte for at holde det milde i sit væsen tilbage. Under overskriften »Mildheden« kan man således læse:

Jeg troer jeg tør sige om mig selv, at jeg vistnok (...) disponerer over en Pathos i Retning af at forkynde Xstdommens Mildhed som Ingen af dem, der hos os forkynder den.

Det er noget som ogsaa en dybere Psycholog maatte blive opmærksom paa, thi just den Angest med hvilken jeg fremstiller det Forfærdende, viser, at jeg er bange for de Kræfter, der i modsat Retning ere betroede mig, at jeg skal komme til at virke reent bedaarende.

Mildheden er saa eiendommelig for mig, at jeg ligesom ikke kan faae den frem; det er mig som brød den først ret frem, saa vilde jeg udaande i den, og prædike Mskene ind i en Tryghed, der næsten kunde blive Overgivenhed eller idel Sorgløshed. (NB22:94).

Megen mildhed er der da heller ikke at spore i SKs journal. I redelighedens navn iværksætter han en mistænksomhedens hermeneutik, der blotlægger de spidsfindige sanse- og selvbedrag, hvormed mennesket forsøger at opretholde forestillingen om en dybere mening med den borgerlige livsverden. Kritikken gælder ikke mindst den naivitet, som filosoffer og teologer lægger for dagen, når de vedholdende forudsætter, at mennesket nærer et dybtfølt ønske om at lære sandheden at kende: »Nei, ethvert Msk. er mere eller mindre bange for Sandheden; og dette er det Msklige, thi Sandheden forholder sig til det at være 'Aand' – og det er saare tungt for Kjød og Blod og sandselig Videlyst. Mellem Msket og Sandheden ligger Afdøelse – see derfor ere vi alle mere eller mindre bange.« (NB22:4). Kirkens repræsentanter skal derfor udskifte illusionsnumrene og den teatraliske gestik med en anderledes nøgtern vedgåelse af deres afstand til idealet. Uden en sådan redelighed gives nemlig hykleriet de bedst tænkelige betingelser: »Det Almene er: at vedgaae for Gud slet og ret at man er Msk, at ønske baade Dette og Hiint, paa tilladelig Maade at arbeide for at naae det, overladende det til Styrelsen, om man skal naae det, da det jo i ethvert Øieblik er i dens Magt at kunne gjøre det.« (NB22:7). SKs kritik af kristendommens selvtilstrækkelige forvaltere er ikke blot teologisk og psykologisk begrundet, men udspringer også af en omsorg for de økonomisk og intellektuelt ubemidlede i samfundets randområder og bund, som det endnu ikke er lykkedes lærdomsanstalterne at bedærve: »Jeg har derfor ogsaa bestandigt urgeret, at Xstd. ret er for fattig Folk, der maaskee slide og slæbe hele Dagen og neppe kunne erhverve det Daglige. Jo mere Begunstigelse jo vanskeligere bliver det at blive Xsten, thi Reflexionen kan saa let tage en forkeert Retning.« (NB22:92).

At også teologien kan tage en forkert retning, dokumenterer SK i adskillige af journalens optegnelser, hvor han gør forholdet mellem »Naaden«, »Loven«, »Forbilledet« og »Efterfølgelsen« til genstand for teologihistoriske tilbageblik for derved at kunne fremhæve efterfølgelsen og afgrænse den over for »det Fortjenstlige« (NB22:25):

Christus som Forbilledet hører endnu med til Lovens Forkyndelse; Xsti eget Liv som Forbilledet var jo just Lovens Opfyldelse.

Og just ved at opfylde Loven løskjøbte han os fra Loven til Naaden.

Men saa kommer Efterfølgelsen igjen ikke som Loven, men efter Naaden og ved Naaden. (NB22:5, jf. NB22:51-53; NB22:99; NB22:115)

Fastholdes dette ikke, »saa har vi Lovvæsenet igjen« og dermed den ufrihed og de evindelige selvplagerier, som Luther af al magt bekæmpede. Enhver »frempiint Efterfølgelse« er blot »vrængende Efterabelse« og derfor »Xstus imod« (NB22:144). I tilknytning til en prædiken af Luther kan SK konkludere: »Naaden er Alvoren – mine Gjerninger det er kun en Spøg – og saa afsted jo ivrigere jo bedre, men Spøg er det mig alligevel, maa ikke betyde mig Andet.« (NB22:57).

Skønt enhver efterfølgelse udspringer af taknemlighed, så er efterfølgelsen i sig selv et afgørende korrektiv til den evangeliske letsindighed, hvormed man indretter sig i kristenheden: »Det som hele Xsthedens Kunst bestandigt gaaer ud paa er at afskaffe 'Efterfølgelsen'« (NB22:151). Eftersom den moderne »Christendoms-Forkyndelse« kun kommer »til Xstd«, men aldrig for alvor trænger »ind i Xstd.« (NB22:56), bliver konsekvensen uundgåeligt, at kristendommen ender i en »fuldkommen Conformitet med en jævn verdslig Digten og Tragten« (NB22:82). Og følgen af en sådan »Conformitet« bliver en »'Xsthed', hvor alle ere Xstne« (NB22:48), hvilket omvendt betyder, at »Christdommen slet ikke er til« (NB22:42). Eller i absolut og parodisk kortform: »... Man blev Xsten – uden Xstd.« (NB22:111).

I journalen læser, kommenterer og citerer SK fra Hermann Reuchlins *Geschichte von Port-Royal* (NB22:9-12; NB22:14; NB22:32) og fra *Pascal's Leben* (NB22:18-22; NB22:26-29; NB22:31; NB22:35). Også den tyske

præst og digter Chr. Sriver bliver læst (NB22:58) og inspirerer SK til at skitsere strukturen i »4 Prædikener« (NB22:90). A.F. Thieles *Die jüdischen Gauner in Deutschland* (NB22:102) indgår tillige i SKs læsning, ligesom Eugène-François Vidocqs *Wahre Pariser Geheimnisse* (NB22:105-106). En fremskudt plads indtager A. Neanders *Der heilige Johannes Chrysostomus und die Kirche, besonders des Oriens, in dessen Zeitalter*, som SK sidst i journalen hyppigt citerer fra og som oftest med tilslutning (NB22:123; NB22:127; NB22:129-130; NB22:133; NB22:136-139; NB22:142; NB22:170; NB22:172).

Tid til egne værker får SK dog også. Kommenteret bliver således karakteren af den indirekte meddelelsesform, som Anti-Climacus tegner sig for (NB22:13; jf. NB22:14), dens forhold til SKs person (NB22:16) samt de redegørelser for det pseudonyme forfatterskabs beskaffenhed, der blev fremlagt i *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (NB22:17). En angivelig inkonsekvens, som broderen P.C. Kierkegaard har påpeget i den første af *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger*, bliver ligeledes analyseret – og tilbagevist (NB22:24). Endelig reflekterer SK over udgivelsen af *Indøvelse i Christendom*, der ikke blot kan blive beskyldt for at belaste en i forvejen noget betrængt gejstlighed (NB22:46), men hvis ideale fordringer SK heller ikke selv formår at honorere, hvilket muligvis kan give anledning til yderligere kritik (NB22:88).

Også andres præstationer og især mangel på samme bliver kommenteret i journalen. Eksempelvis falder der drøje hug til P.C. Kierkegaard, der kun formår at »klatte sig selv ud i Ubetydeligheder« og levere »Klatterie-Præstationer«, tilmed »under Navn af Hjertelighed og Gemytlighed« (NB22:36; jf. NB22:107). Psykologisk kontroversielt er det portræt, SK giver af Grundtvig og hans disciple:

Enhver Natur har Trang til sin Modsætning, producerer selv den, og indbilder sig saa ofte selv at være denne Modsætning. G. er saaledes en kraftig Natur, Kraft, Haardhed, Udholdenhed o: D: Charakteristisk for ham. Just derfor elsker han saa meget at tale om Hjertelighed o: D:; det er en nødvendig Uddunstning.

Denne Side efterabe nu Grundtvigianerne, som blive rene Sagle-Hoveder. (NB22:37).

Spidse og halvspydige bemærkninger indfører SK i sin journal om kvindesagsforkæmperen Mathilde Fibiger, hvis roman *Clara Raphael. Tolv Breve* gøres til genstand for en længere »Anmeldelse«. SK stikler bl.a. til hendes uklædelige jagen efter »Originalitet« og langer ud efter J.L. Heiberg, der havde påtaget sig at udgive bogen og forsyne den med et forord. Fuld af misbilligelse slutter SK: »Vil ingen Anden paatage sig at værge mod denne æsthetiske Leflens Indtrængen paa Religiositetens Gebeet, saa vil jeg dog idetmindste ikke have tiet.« (NB22:63; jf. NB22:160).

SKs egen føjleton om Rasmus Nielsen bliver i NB22 forsynet med nok et par afsnit. Nielsen har i rigt mål afsløret, »hvor ringe Begreb han har om Sandhed og Idee-Tjenesten«, og har betragtet SK »som en Slags Professor« med nye ideer, som Nielsen har ønsket at gøre til sine: »Og det saae han slet ikke, at det Charakteristiske for mig just var den Existeren, med hvilken jeg havde betjent disse Ideer, de Offre jeg havde bragt o: s: v:« (NB22:66). Ikke mindst Nielsens seneste bog, *Dr. H. Martensens dogmatiske Oplysninger* er deprimerende læsning for SK, fordi han tydeligt kan se, at de samtaler, som han har ført privat med Nielsen, nu foreligger på prent. Nielsen er ved disse »Samtaler beriget med en Productivitet, som han længe kan leve af (...). Hvad han benytter af Skrifterne er han nu engang nødsaget til at vedgaae, da Omverdenen controllerer ham (...), men det Andet, kan jo Ingen kontrollere uden jeg – og at gjøre det vilde være langt under min Værdighed.« SK føler sig udnyttet og misforstået og må derfor konkludere: »At levere en virkelig værdifuld Opfattelse af min Forfatter-Virksomhed, at fatte Pointerne ret o: s: v:; formaaer Ingen uden jeg selv.« (NB22:85).

Mod journalens slutning findes en større optegnelse, »Om 'Hende'«, hvori SK ser tilbage på den skriftlige tilnærmelse, han forsøgte over for Regine efter hendes faders død. Eftersom konvolutten i sin tid kom uåbnet tilbage, spekulerer SK på, om mon »Schlegel har fortiet hende det«, men glæder sig samtidig over, at de to fordums forlovede fremdeles kan mødes med hinanden. »Vi sees oftere«, noterer SK, der inderligt gerne vil tale med Regine, forklare sig, men det vover han ikke: »Maaskee har hun dog saadan slaaet mig af Tanker – og saa skulde jeg ved at tale til hende maaskee forstyrre Alt. Maaskee er endog hele Ægteskabet en Maske, og hun hænger mere lidenskabeligt ved mig end før. I saa Fald var da Alt tabt. Jeg kjender vel, hvad hun kan hitte paa, naar hun først faaer fat i mig.« (NB22:146).